

BARRIALDIA (MODERNIDAD):

4.- MONTESQUIEU (1689-1755)

Benetan aundia da Montesquieu'k barrialdian izan dauan garrantzia, batez be politika-arloan eta agintaritzan iru zatitan banatzean: Legegintza, agintaritzan eta epailletza.

Baiña ain aundia izan arren, barri-zaleen jatorrizko pekatuak ikututen dauanean oso txiki geratzen da.

Franco'ren agintaritzan izan leiteke Montesquieu'ren aurka dagoan eredurik argiena, iru arlo orreik baten esku agertzen diralako. Eta orregaitik bear ba'da, Tierno Galban'ek eta Sole-Tura'k euren aurritza ipiñita argitaratu eben gaztekeraz eta katalaneraz Montesquieu'ren idazkirik argiena. Egokia zan agintera bien bitarteko zubi izateko.

Montesquieu'ren pentsabidea ulertzeko laguntza izango jaku bere eriotz-orduan egin ebana: Josulagun bateri autortu eutsozan here pekatuak baiña une barantan agertu zan bere demokrazi-bideko eritxien alde.

Sasoi egokian agertuko dogu euren jatorrizko pekatuak beragan izan eban ikutua.

BARRIALDIKOEN JATORRIZKO PEKATUA

Azaldu daigun "Legeen gogoa" deritxon atalean diñoana. Morroitzan edo joputza edo esklabutza izadiaren aurka dagoala argi eta garbi esan ondoren, eta ori ez dala zuritzen ez guda-aroan, ez zorrak bardintzean eta ez erlejiñoagaitik esan eta gero, Montesquieu'k Afrika'ko baltzak esklabutzak artzea ta saltzea aztertzen dau eta or jausten da pekatua: "Europa'tarrak, Amerika'k zapuztu ondoren, ango lurak landu bear izan ebezan eta azukerea merke atara. Orduan, baltz-baltzak ziranai, zudur laburra daukanai, ezinizan errukirik. Olakoai Jainko jakitunak ezin emon izan dautse arimarik baltz-baltzak diralako... Ezin dogu sinistu olako baltzak gizakiak diranik...".

Sinistu-eziñekoa da Montesquieu batek olakorik esan eikela! Berak be ba-eukan olako bildurren bat asikeran au esan ebanean: "Baltzak morroi biurtzeko gure eskubidea agertu bear ba-neu...".

AZALPENAK

1.- Ekonomia agertzen dau nagusi: Lenengo lur aundiegiak eskuratzeraz bultzatu gaitu. Gero lur orreik lantzeko gizonak morroi biurtzeraz. Eta azukerea

merke saltzea gogoratzen dauanean, gaurko lan-sari txikien aide eta ondasunak pillatzearen alde agertzen da. Baltzak (edo gaur eskulangilleak edo Irugarren Munduan bizi diranak) "ez dira gizonak" "ez dauke arima onik", ez dira besterik ekonomi-eragille batzuk baiño. Orrelan arlo orretan egiten dan dana, ondo egiña da.

Baiña or oker aundi bat agiri da: Pekatua urrez estaldu arren, pekatua da.

2.- Beste bost zio, endakerian sartuta dagoz: Motzak dirala, Jainkoak gu egin gaitula aundiagoak, antxiñatik datozen oiturak dirala, kristiñau garalako egin bear dogula ori, baltzak arimarik ez daukela, ez dirala gizakiak.

Berak lenago idatzia ukatzen dau emen Montesquieu'k: "Oiantzunak eraginda epaitzen dogu. Batzak txerrena zuria dala eta Jainkoa, baltza dala diño". Eta berak emen Jainkoa' morroitzan-aldeko agertzen dau.

3.- Zerua zurientzat eta europarentzat dala agertzen dau: Politika-arloan Montesquieu almena zatitzearen aide agertzen da, baiña ez ekonomian. Azkenengo onetan eskuz aldatzen dira ondasunak, baiña ez iñoz zatitu.

Gaur etorkiak ba-daukaguz, ez da gu obeak garalako, euren kontura aberastuak garalako baiño.

4.- Politikan ezkertar agertzen dana bera da ekonomian eskoitar: Montesquieu'ren aldia ba-egozan bere aurka jokaten ebenak, baiña orreik eskoitartasuna salatzen dabe Montesquieu'rengan, aldi barriko gizona eskoiotar salatzen dabe ekonomian. Eta gaiñera au ipinten dabe bere agotan: "Indartsuak ori egiten ba'dabe, ondo egiña da".

Giro onetan, aurrera-zaie diralako Biblia'ren eta Koran'en aurka dagozanak, irakatsietan atzerakoiak diralako ain zuzen, ez dira konturatzen euren Biblia edo Enziklopedi onetan oker asko aundiagoak daukela. Alkar-izketea bear ba-dogu eta ez da orretarako biderik onena besteen eritxiak alboratzea. Gero norberak agertu leiz, emen jazoten dan leiz, beste eritxi okerrago batzuk.

Olazar'tar Martin'ek